

De ontdekking van de ghurra: van alledaags gebruiksvoorwerp tot tijdloos kunstobject

Tot voor kort was de ghurra een volstrekt onbekend object dat uitsluitend betekenis had voor Nepalese bergbewoners. Het is aan het jarenlange onderzoek van de Belg Paul De Smedt te danken dat nu ook kunstliefhebbers de rijke symboliek en zeggingskracht van deze schitterende sculpturen weten te waarderen. Reis mee en ontdek de geheimen van de ghurra.

Het is augustus 1991: tijdens zijn wekelijks bezoek aan een antiekmarkt in Brussel, ziet Paul De Smedt (Sint-Niklaas, 1927) een houten voorwerp dat zijn aandacht trekt. Hij neemt het in zijn handen en wordt getroffen door het verfijnde snijwerk. Het glanzende patina verspreidt een nog nauwelijks waarneembare geur van verzuurde melk. De verkoper kan hem niets vertellen over de functie of betekenis. De Smedt voelt echter instinctief aan dat het object, opgebouwd uit symbolische elementen, deel uitmaakt van een eeuwenoude volkskunst. Hij koopt het en neemt zich voor op onderzoek uit te gaan.

Bijzonder

Zijn eerste aanknopingspunt vindt De Smedt in de bibliotheek van het befaamde museum Rietberg in Zürich. Hier treft hij een artikel aan waarin hij leest dat het houten voorwerp ‘ghurra’ wordt genoemd en dat het afkomstig is uit Nepal. Een ghurra blijkt een hulpstuk te zijn om de karnstok vast te houden tijdens het karnen van melk tot geklaarde boter (ghee, ghi). Hoewel geen expert op het gebied van de kunst en cultuur uit Nepal, weet De Smedt dat geklaarde boter een belangrijk voedingsmiddel voor de bevolking is en dat het in vrijwel alle religieuze ceremonies wordt gebruikt als offer voor de goden uit het hindhoepantheon. Voor De Smedt is het duidelijk dat hij iets bijzonders in handen heeft.

Zoals dat wel vaker gaat met kunstliefhebbers die een bijzondere vondst doen, leest De Smedt zo'n beetje alles wat los en vast zit over de religies, kunstvormen en cultuuruitingen uit Nepal. Hij maakt vele honderden aantekeningen en al snel vliegt hij voor het eerst naar Kathmandu, de legendarische hoofdstad van Nepal. Van hieruit trekt hij, samen met lokale gidsen, naar vooral verafgelegen dorpen. Tijdens zijn ontmoetingen met de plaatselijke bevolking leert De Smedt niet alleen de diepere betekenis van het karnen kennen, maar ook de symboliek van de op de ghurra's aangebrachte decoraties en motieven.

Hindoemythe

De beeldtaal van ghurra's is geïnspireerd op mythische verhalen en de trimurti: de goddelijke drie-eenheid Brahma, Vishnu en Shiva. Deze drie goden zijn in principe gelijk aan elkaar in kracht en invloed, aangezien ze de weerspiegeling zijn van de drie aspecten (schepping, instandhouding en vernietiging) van het allerhoogste; de ultieme goddelijke kracht die niet te bevatten is. Brahma is de personificatie van de schepper. Hij is in de hindoeïfilosofie een natuurkracht die het universum gevormd heeft en wordt beschouwd als

de kern van het bestaan. Brahma brengt veelheid tot eenheid en is bemiddelaar tussen Vishnu en Shiva die elkaars tegenpolen zijn. Vishnu, de instandhouder, is beschermer van gerechtigheid en hoeder van de mensheid. Hij is een zonnegod die voor het goede strijdt en in vele gedaanten (incarnaties) op aarde komt om de mensheid te helpen. Shiva is de meest ambivalente god van de trimurti. Hij is niet alleen de vernietiger, maar ook de allesomvattende kracht van de herschepping en symbool van vruchtbaarheid.

Voor de Nepalese boeren en nomaden steunt het karnen van melk tot geklaarde boter op de eeuwenoude hindoemythe, de Samudra Manthana: het karnen van de oeroceaan door goden en demonen. Deze mythe vertelt niet alleen het scheppingsverhaal, maar is ook de uitbeelding van de eeuwige strijd tussen goed en kwaad. Door het gebruik van de ghurra wordt de handeling van het karnproces als het ware getranscendeerd tot een sacrale gebeurtenis; de rituele bevestiging van de Samudra Manthana. Het dagelijks karnen van melk tot geklaarde boter betekent voor Nepalezen ook 'darshan', een heilig moment van de dag om gezegend te worden door hun goden.

Symboliek

De onderkant van de ghurra is een ronde vorm met daarin een gat waardoor de karnstok wordt geleid. Deze ronde vorm stelt de zonnescijf (chakra) voor, symbool van Vishnu, de beschermgod van Nepal. De chakra verwijst ook naar de yoni (▼-symbool), het vrouwelijk geslachtsorgaan en symbool van de oorsprong der schepping. Op de chakra bevindt zich een verticale staaf in lingamvorm. De lingam (▲-symbool) stelt het mannelijk geslachtsorgaan voor, symbool van de god Shiva en zijn allesdoordringende kracht. Uit deze ondeelbare twee-eenheid, mannelijk/vrouwelijk, ontstaat volgens het hindoeïsme elke levensvorm. Rondom de lingamvorm bevinden zich symbolische verwijzingen die betrekking hebben op de vele incarnaties van Vishnu en Shiva. Bovenop de lingamvorm zijn abstracte tekens of figuratieve verbeeldingen uit het dagelijkse leven gesneden.

Gewild verzamelobject

Na zijn eerste bezoek aan Nepal keert De Smedt er nog vele malen terug. Hij besluit zijn vergaarde kennis over de ghurra op papier te zetten en er een boek over te schrijven. In 2000 verschijnt 'Divine Support - ghurras, wooden churning-rod holders from Nepal'. Met deze uitgave maakt de kunst- en verzamelaarswereld voor het eerst kennis met ghurra's en hun spirituele betekenis. Het boek wordt positief ontvangen en gesterkt door dit succes legt De Smedt de lat nog hoger: een tentoonstelling in zijn geboorte- en woonplaats Sint-Niklaas met een begeleidende Nederlandstalige catalogus die volledig gewijd is aan dit alledaagse gebruiksvoorwerp. In 2004 is het zover...

Tijdens de tentoonstelling 'Ghurra's. Goden uit de Himalaya. Nepalese volkskunst' zijn 150 nooit eerder getoonde ghurra's te zien, alsook tal van andere rituele objecten uit de Nepalese volkscultuur. In de gelijknamige catalogus gaan wetenschappers en specialisten uitvoerig in op de culturele en religieuze rijkdom van dit voormalige koninkrijk. Met een ronduit verbazingwekkende kennis van zaken omschrijft De Smedt de 150 tentoongestelde ghurra's en verklaart hij tot in detail hun individuele beeldtaal en spirituele betekenis. Het boek is dan ook meer dan een tentoonstellingscatalogus: het is een onuitputtelijke bron van informatie over een zowel alledaags als eeuwenoud voorwerp dat diepe wortels heeft in de Nepalese samenleving.

In nauwelijks twintig jaar tijd heeft de ghurra een ware metamorfose ondergaan: van een volkomen onbekend voorwerp is het uitgegroeid tot een gewild verzamelobject. Toch vallen de prijzen (vanaf zo'n vierhonderd euro) nog erg mee. Natuurlijk is het bedrag afhankelijk van de ouderdom, de kwaliteit en zeggingskracht van de voorstelling en wie ze aanbiedt. Geen wonder dus dat steeds meer kunstliefhebbers voor deze schitterende sculptuur 'vallen'. En dat allemaal dankzij de inspanningen van Paul De Smedt, de man die terecht de ontdekker van de ghurra wordt genoemd.

Op zowel de voor- als achterzijde van de Vishnu zonnescijf (chakra) is de duizendbladige lotusbloem afgebeeld. Ieder blad lijkt op een gestileerde slang. Het lingamgedeelte bestaat uit twee verticale kolommen die aan de buitenkant sierlijk gedecoreerd zijn met kronkelende slangen. Dit verwijst naar Vasuki, de kosmische slangengod op wiens kop de wereld (in dit geval een traditionele Nepalese woning) rust. Het oppervlak is ingesneden met een ruit- en diagonaal motief. Hoogte 28,5 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

De Vishnu zonnescijf is versierd met de stralenkrans van yoni-▼- en lingam-▲-driehoeken. Uit deze ondeelbare twee-eenheid, mannelijk/vrouwelijk ontstaat volgens het hindoeïsme elke levensvorm. Het lingamgedeelte is samengesteld uit vier in elkaar grijpende slangen die in het midden een Vasuki-lus (eeuwigheidsknoop) vormen. In de Nepalese woning staan negen karnvaten (theki) opgesteld. De bovenkant van de ghurra heeft een metalen beugel met een koord dat rondom een boom wordt geknoopt. Hoogte 25 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

De Vishnu zonnescijf stelt de achtbladige lotusbloem voor. Ze symboliseert de goddelijke scheppingskracht. Bovenop de zonnescijf zijn twee cobraslangen gesneden die bij elkaar gehouden worden door de Vasuki-lus (eeuwigheidsknoop). Vasuki is de kosmische slangengod op wiens kop een Nepalese woning rust. De onderkant van het huis heeft een golvend patroon. Dit detail verwijst naar het karnen van de oeroceaan door goden en demonen. Hoogte 32 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

De Vishnu zonnescijf verwijst naar darpana. Deze rituele spiegel weerspiegelt de goddelijke almacht en kennis zonder enige vorm van illusie. De spiegel symboliseert ook de omringende werkelijkheid als een manifestatie van een goddelijke kosmische aanwezigheid. De fallische lingamvorm fungeert als handvat en heeft een uitsparing (yoni), symbool voor de vrouwelijke energie. De lingam en yoni geven de ondeelbare twee-eenheid aan van mannelijk/vrouwelijk, en drukken zo de totaliteit van het bestaan uit. Hoogte 22 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

Op de Vishnu zonnescijf zijn twee cobraslangen aangebracht die bij elkaar worden gehouden door de Vasuki-lus (eeuwigheidsknoop). Op de Vasuki-lus rust een ornament met ruitmotieven in een liggende H-vorm. Dit type ornament komt veel voor in het raamwerk van traditionele Nepalese woningen. Op het ornament zijn twee verliefde vogeltjes gesneden. Hoogte 20,5 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

Het lingamgedeelte en de bovenkant van deze ghurra stellen een schildpad voor. Het is een symbolische verwijzing naar Kurma, de tweede incarnatie van de god Vishnu, die als schildpadmens op aarde kwam om het karnen van de oeroceaan in goede banen te leiden. Hoogte 21,5 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

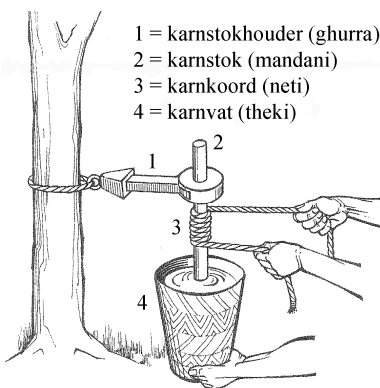
Op de Vishnu zonnescijf is de Vasuki-lus (eeuwigheidsknoop) gesneden. De ligamvorm stelt een praalzuil voor met daarop de beeltenis van een olifant (symbool van Ganesha, de god met de olifantskop). In de holle ruimte bevindt zich een houten balletje dat tijdens het karnproces een karakteristiek geluid veroorzaakt. Dit geluid symboliseert de kolkende massa van de oeroceaan tijdens het kosmische karnproces. Hoogte 27,5 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

De figuur op deze ghurra stelt een Nepalese bergbewoner voor die op zijn buffel rijdt. Het is ook mogelijk dat de ruiter de god Shiva voorstelt. In sommige Nepalese tempelrituelen wordt de ruiterfiguur gezien als een incarnatie van Shiva. In dat geval rijdt hij op Nandi, de heilige stier. Rondom het plateau is het motief van Vasuki, de kosmische slangengod, gesneden. Hoogte 28 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

De rand van de Vishnu zonnescijf is gedecoreerd met copulerende slangen. Op beide zijden is acht keer de lotusplant (symbool van schoonheid, geluk en eeuwigdurende vernieuwing) zichtbaar. De twee halfronde vormen, met slangenmotief, stellen cobra's voor die bij elkaar worden gehouden door een dubbele klemband. De koppen van de cobra's fungeren als de poten van een zitbankje (pirka) met daarop in het midden een boterpot. Hoogte 23 cm. Collectie galerie Arte Magica, Haarlem.

Weergave van het karnproces.